

ŠANCE PRO NOVÝ URBANISMUS A ÚZEMNÍ USPOŘÁDÁNÍ?

Faktický i právní zánik systému centrálního direktivního plánování v zemích střední a východní Evropy nastolil v oblasti územního plánování a urbanismu nové podněty pro nové nositele politických a ekonomických struktur. Přesun rozhodování o uvedených skutečnostech na nové subjekty - samosprávné orgány nebo jednotlivce - dává možnost alternativních přístupů jak v oblasti územního plánování, tak v oblasti vzniku nových koncepcí urbanismu.

Předpoklad pro ně jsou v transformujících se zemích do značné míry velmi podobné. Celostátní charakter plánování se mění na plánování místních orgánů, kterými jsou ovšem nejen konkrétní fyzické, ale i hromadné subjekty s individuálními právy a povinnostmi. Celostátní plánování přechází na platformu obecných záměrů a směrnic, snižujících restriktivní aktivity ústředních decizních míst.

Příkladem takového postupu je oživení různých forem iniciování zlepšených forem chování a rozvoje příznivého životního prostředí, akce "vzorných vesnic" a obcí, podpora obnovy historických center měst a obcí a další podobné akce. Po teoretické stránce jsme však v otázce možností nového prostorového uspořádání našeho území a nových forem urbanismu na počátku. Nové podněty jsou očekávány od Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva životního prostředí. I když současná finanční situace státu i obcí není příznivá realizaci velkorysejších akcí, teoretické pole je volné.

Analogickými otázkami teorie urbanismu a územního plánování pro 21. století se začal zabývat v sousedním Německu Institut pro územní rozvoj a územní plánování (Institut für Regionalentwicklung und Strukturplanung - IRS) v Erkneru u Berlína. První příspěvky k uvedené problematice byly uveřejněny v červencovém čísle IRS - aktuell, vydávaném zmíněným institutem.

V úvodním referátu se U. Matthiesen zabývá teoretickými otázkami možnosti vstoupit do 21. století s novou koncepcí uspořádání krajiny včetně nových forem urbanismu.¹⁾ Vychází z historických etap vývoje krajiny a městského plánování, u něhož rekapituluje dosavadní tři historické etapy:

- zahradní město versus futuristické ideální město,
- historické město v domácím stylu versus klasické moderní město,
- členěné a rozvolněné město versus zhuštěná urbanita.

Současnost nabízí čtvrtý model, v němž se však promítají i dosavadní kontrastní charakteristiky:

- romantický model "kompaktního města" na jedné straně,
- a realistický modernistický model "rozvolněného města" na straně druhé.

Je zřejmé, že čtvrtý model navazuje na třetí vývojovou etapu koncepce struktury

města. Nic příliš nového se tedy nenabízí. Skutečný vývoj bude záležet na řadě zevních podmínek a okolností jako je vývoj trhu stavebních pozemků, obecné předpisy o územním plánování, možnosti financování ap. Prostorové plánování v širším rozsahu bude předmětem nového regionalistického přístupu k uspořádání krajiny v konkrétním území. Primární podmínkou jeho úspěšnosti bude vyvážení ekonomických výchozích podmínek, respektování cílových záměrů, sladění s ekologickými požadavky a požadavky na tvorbu moderní kulturní krajiny. Překážkou jsou různě vymezené hranice krajiny z hlediska administrativního, ekonomického, ekologického, kulturního, ev. dalších charakteristik. Cesta do 21. století je však otevřena.

Sociálním výzkumem v rámci prostorového výzkumu se zabývá H. Nuisl.²⁾ Autor vychází z novějších přístupů k prostorovému a územnímu plánování, založených nejen na fyzické stránce tohoto plánování, ale respektujících i sociální stránky problému. Společenská stránka územního plánování sice nepředstavuje žádný stavební kámen tohoto plánovacího procesu, avšak je jeho nutnou součástí. Územní plánování není procesem vztahů mezi účelem a prostředky, ale také studiem předpokladů a dopadů na společnost, na obyvatele příslušného regionu, oblasti, místa. V tomto směru pak územní plánovatelé musí respektovat poznatky, které prezentují sociální pracovníci v rámci přípravných pláno-

vacích aktů. Jde o vazby mezi fyzickým a sociálním světem v širším i užším smyslu, o jejich vzájemnou determinaci a podmíněnost i návaznost. Sociální aspekty tedy nelze jako jeden z prvků územního plánování vyloučit.

I když třetí příspěvek je recenzí, lze ho právem zařadit k předchozím dvěma. Jde o zdůraznění námětů poskytnutých knihou "Ohne Leitbild? Städtebau in Deutschland und Europa" od J. Beckera, J. Jesena a R. Sandera, recenzované W. Rietdorfem.³⁾ Od ukončení druhé světové války se opakovaně hledá způsob výstavby města "budoucnosti". Způsoby hledání správného vzoru se měnily podle měnících se společenských a politických okolností. Názory a projekty byly přijímány a postupně odmítány. Hledaly se prvky, odpovídající příslušné době a příslušným požadavkům. Vzory měly být "moderní" a "komplexní". Poslední názory (H. Becker - 1997) byly formulovány jako vyjádření adekvátně členěné společnosti a tím i města v jeho staré i nové části formou specializovaných center včetně modernizace historických středů měst. V souladu s programem i výsledky světového summitu HABITAT II. 1996 v Istanbulu je nutno při výstavbě nebo přestavbě sídel vždy respektovat i požadavky ekologické. Nyní se očekává, co bude předloženo Světovému kongresu o výstavbě měst URBAN 21, připravovanému na rok 2000 v Berlíně. Jedním z projektů budou "Města budoucnosti" a to na příkladu Münsteru, Heidelbergu, Güstrowa a Dessavy, jiným bude soutěž modelů "Regiony budoucnosti" a projekt "Leipzig - Grünau". Problém výstavby měst s sebou přináší mnoho etických problémů, protože vztah "udržitelnost" a "budoucnost" není jednoduchý. Proto požadavek upřesňo-

vat v současné době "kompaktní město" nebo "hustě osídlené město" je patrně pochybený. Naopak požadavek "města s krátkými spojovacími cestami" by měl získávat stále více přívrženců.

Posledním příspěvkem k souhrnnému tématu územního uspořádání a urbanismu je krátká studie K.-D. Keima zaměřená na podnikový výzkum IRS.⁴⁾ Institut IRS neformuluje žádná "motta", ale vlastní "podnikovou filozofii". Může si to jako nezávislý orgán dovolit. Filozofie má dva nosné programy: "sustainable development" a "civil society". Z toho vyplývá, že všechny problémy spojené s územními a urbanistickými projekty zahrnují řešení otázek ekonomických, ekologických a sociálně kulturních v úzkém propojení s oběma nosnými ideami. Společenský vývoj musí odrážet i vývoj sociální jako charakteristiku demokratické západoevropské společnosti v celku i jednotlivostech. Výzkum územní a městské problematiky - od obce až po celostátní rozměr - má vertikální i horizontální povahu. Současná společnost je v důsledku technologického vývoje, deregulačních procesů a globalizace života a ekonomiky v momentální krizi. Proto musí být nově formulovány i potenciály, které by ji z této situace vyvedly. Musí být vytvářeny modelové situace odpovídající skutečnosti, ale takové, které by vedly do budoucnosti. Protože stát i obce mají velká nemovitostní, ale i další bohatství, lze očekávat, že se budou uplatňovat jako aktivní subjekty i při řešení nové územní a městské problematiky. Přitom musí být sladovány veřejné a soukromé individuální zájmy, neboť by neměly vznikat konfliktní situace. Za zvláštní úkol IRS se považuje navazování kontaktů se středoevropskými a

východoevropskými zeměmi, které mají podobné územní a urbánní problémy jako země západní Evropy, byť na momentálně jiném stupni závažnosti. Jakýmsi spojovacím článkem zde jsou "nově získané východoněmecké země", jejichž problémy jsou středo- a východoevropským zemím nejbližší.

Příští evropská společnost bude "uvědomělou společností", což znamená založená na hlubších všeobecných i specifických znalostech o životě a vývoji lidstva i jednotlivých populací. Její rozvoj bude probíhat v celostátních, regionálních i komunálních dimenzích. Každý z těchto stupňů sídel by měl být na novou dobu připraven. Pracovníci IRS předložili svou "filozofii" k diskusi široké čtenářské obci.

I když všechny konkrétní návrhy a teoretické otázky publikované v citovaném prameni nejsou beze zbytku převoditelné do jiné země, není pochyby, že společný základ pro řešení nové územní a urbánní problematiky je důvodem ke společným úvahám o přístupu a řešení nejčastěji frekvencovaných otázek územního plánování i v naší zemi.

Alois Andrlé

Poznámky:

- 1) Matthiesen, U.: Die lernende Region": ein mögliches Leitbild in das 21. Jahrhundert hinein?
- 2) Nuißl, H.: Welchen Beitrag kann die sozialwissenschaftliche Raumforschung zur Diskussion planerischer Leitbilder leisten?
- 3) Rietdorf, W.: Anmerkungen zu einem Konjunkturbegriff.
- 4) Keim, K.-D.: Leitbild für die IRS - Forschung.